

Az apparátusi uralom stílusa

VISSZHANG - LXVIII. évfolyam, 12. szám, 2024. március 22.

Kovács János Mátyás kitűnő levele (*Nem vénnek való tudomány? Levélféle Fertő Imre főigazgatónak, ÉS,* 2024/9., márc. 1.) és a Stádium 28 tiltakozása után engedtessek meg még egy kommentár a magyar tudományos világot meghökkentő esetre.

A tudományos kutatás korlátozására került sor 2023. december 1-én, amikor is a Közgazdaságtudományi Intézet (KTI) munkáltatója, a HUN-REN Magyar Kutatási Hálózat Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont (KRTK) főigazgatója elrendelte, hogy nyugdíjossal csak abban az esetben köthető foglalkoztatási megállapodás, ha az illető valamilyen projekt témavezetője. Ezzel lényegében megfosztotta nyugdíjas kutatóit, beleértve a volt főigazgatót és két KTI-igazgatót, a tudományos tevékenység folytatásától. A jelenlegi főigazgató finánciális veszélyhelyzettel indokolta lépését.

A Facebookon olvasható a KTI tudományos titkára által január 17-én kiküldött értesítés – cc. KTI-igazgató, KRTK-főigazgató, titkárságvezető, könyvtárvezető, gazdasági igazgató –, amely a nyugdíjas kutatók a KRTK-központtal fennálló materiális kapcsolatának felszámolására szólítja fel őket 2024. február 15. 12:00 óra határidővel. A felszólítás előírja a könyvtári kölcsönzött könyvek és a használt számítástechnikai eszközök visszaszolgáltatását, a közösen használt iroda kiürítését, a kulcs és a belépőkártya leadását. A KTI virtuális magánhálózat (VPN) és ezzel az adatbázis használata február 28-án ér véget számukra. Done.

A levélben foglaltak szerint a nyugdíjasok nem használhatják az intézeti e-mail-címet, ez később – a KTI csoportvezetők nyomására – annyiban módosul, hogy a bejövő üzeneteket, egy megadott magán-e-mail-címre továbbíthatják. Ezzel az „engedményével” valójában a bizalmi láncolat megszakítására ösztönzi a nyugdíjasokat egykori munkáltatójuk. Röviden arra, hogy személyiségi jogaikat feladva veszélyeztessék a kutatás integritását.

A HUN-REN kutatóintézetek éves költségvetési támogatása átlagosan tízszázalékos csökkenést mutat. Hozzáadva az éves inflációt, körülbelül harmincszázalékos alaptámogatás-csökkenés mellett kell biztosítani a HUN-REN kutatóintézetek 2024. évi működését. Ehhez hozzá kell adnunk az Erasmus és a Horizont programok által biztosított projektfinanszírozások kiesését is. Becslésem szerint, maximum egymillió forint/év költség „spórolható meg” a másfél tucatnyi nyugdíjas kitiltásával. Ez az összeg „káló” – azaz elhanyagolható a direkt és indirekt állami korlátozás által előidézett forráscsökkenéshez képest. Felmerül a kérdés, hogy mi célja lehet az akadémiai szabadságot korlátozó, oktanul radikális és az EU által joggal kifogásolható intézkedésnek? Cui prodest? Kinek használ?

A bevezetett intézkedésekről és a bevezetés módjáról beszámolt a sajtó, tiltakozott a Stádium 28 kör és az MTA szakmai bizottsága. A KRTK kutató és nem kutató munkatársai a főigazgatónak címzett, nyugdíjas kollégáikkal szolidaritást vállaló levélben tiltakoztak. Az érintettek egy része is levélben fordult a KRTK vezetőihez. Választ nem kaptak, mert az apparátusi uralom stílusjegye a hatalmi arrogancia.

Stílusa továbbá a megalázás. A KTI arculatát meghatározó ikonikus elődök eltávolításának radikalizmusa és gyorsasága önmagában megalázó, és azt az üzenetet hordozza, hogy illeszkedni kell. Korábban megértettük, hogy ésszerűtlen is. Megjegyezzük még, hogy ízléstelen: nem „illik” megsérteni az önrendelkezést ma már. Túl azon, hogy jogilag aggályosak, a felsorolt stílusjegyek azt mutatják, hogy az apparátusi uralom kontraproduktív – esetünkben tudományellenes. A krónikás idézi a Stádium 28 Kör állásfoglalását: a főigazgató vonja vissza a rendelkezést! Ha másképpen nem, hát a HUN-REN újonnan kinevezett vezérigazgatója, Jakab Roland felszólítására mondjon le – apparátusi uralomban ez így szokás.

Emlékezzünk arra, mit tanácsolt Tamás Gáspár Miklós: „Ezért a negyedik tanácsom a hazának: radikálisan és lelkiismeretesen fölül kell vizsgálni azokat a már *interiorizált* (megbellebbített), úgyszólván implicit előfeltételeket, hittételeket, amelyeket a jogtalanított, észszerűtlenített, államtalanított, az erőszak tar-
tónkjére visszavágott, az állami vagyont kisajátított, fölaprózott apparátusi uralom miatt igen sokan a magukévá tettek, olykor anélkül, hogy észrevették volna” (*Öt tanács a hazának*, MÉRCE, 2022. dec. 26.).

A másfél tucat kiváló társadalomtudós esete felidézi bennem az elhíresült kordokumentumot, az akkor még MTA-alelnök Freund Tamás Orbán Viktorhoz írt levelét. A *Qubit* birtokába került levélben Freund alelnök abbéli véleményének ad hangot, hogy „a kormányt folyamatosan kritizáló, gyengén teljesítő társadalomtudományi kutatócsoportok, intézetek munkatársai – akiktől szerettünk volna megszabadulni – itt fognak maradni a nyakunkon, külföldön a kutyának sem kellene, ha intézetük megszűnik, egyetemi állásaikon akkor is túl fognak élni, és onnan tovább mételyezik a közéletet és a fiatalságot” (Kardos Julianna: *Academia Nova – az illegitim legitim*, ÉS, 2020/29., júl. 17.). A nyugdíjas kutatók eltávolítása a hazai apparátusi uralom stílusjegyeit hordozza. Kérdés, áttérjed-e más intézményekre? Kiterjed-e a foglalkoztatás tilalmára (Kádár-kurzus) vagy a tudósok perbe fogási kísérletére (NER-kurzus)? Vagy elfelejtjük ezt is?

(A szerző professzor emeritus – HUN-REN TTK)